

Katedra Nauk Psychologicznych
Akademia Pedagogiki Specjalnej Warszawa

JAROSŁAW ROLA

Family correlates of depressiveness in children with intellectual disability

Rodzinne korelaty depresyjności u dzieci z niepełnosprawnością intelektualną

W literaturze przedmiotu dotyczącej depresyjności dzieci prawidłowo rozwijających się wskazuje się na obecność licznych zaburzeń towarzyszących (korelaty). Są to między innymi zaburzenia lękowe, zespół deficytu uwagi, zaburzenia zachowania, nasilony lęk separacyjny, trudności w funkcjonowaniu społecznym, syndrom chronicznego zmęczenia (por. Kovacs, i współ., 1988,1994). Brak jest danych dotyczących korelatów depresyjności u dzieci niepełnosprawnych intelektualnie.

Na potrzeby prezentowanego badania przyjęto, iż wskaźnikiem depresyjności jest poczucie badanych o obecności objawów zaliczanych przez psychiatrów do symptomów depresyjnych. Można przypuszczać jedynie, iż przy silnym nasileniu depresyjności, w badaniu klinicznym można stwierdzić depresję u badanych osób.

Prezentowane badanie dotyczące rodzinnych korelatów depresyjności dzieci z niepełnosprawnością intelektualną stanowi część większego badania dotyczącego analizy psychologicznych uwarunkowań depresyjności dzieci z niepełnosprawnością intelektualną (Rola, 2004).

MATERIAŁ

Analizie poddano wyniki uzyskane od 80 rodzin. Kompletne i prawidłowo wypełnione kwestionariusze uzyskano od 51 rodzin z dzieckiem z niepełnosprawnością intelektualną oraz od 29 rodzin z dzieckiem prawidłowo rozwijającym się.

METODA

W badaniu rodziców zastosowano: Skalę Depresji Becka, Inwentarz Osobowości NEO-FFI Costy i McCrae, do pomiaru tożsamości rodzicielskiej zastosowano Kwestionariusz Tożsamości Rodzicielskiej „Bycie Rodzicem”, Kwestionariusz CISS Endlera, Parkera do pomiaru trzech zasadniczych stylów radzenia sobie z konfrontacją stresową. W badaniu depresyjności dzieci zastosowano Inwentarz Depresyjności Dziecka M. Kovacs.

WYNIKI

Celem prześledzenia zależności pomiędzy depresyjnością dziecka z niepełnosprawnością intelektualną a innymi zmiennymi odnoszonymi do ich funkcjonowania, uzyskane w badaniu wyniki dotyczące depresyjności oraz innych aspektów funkcjonowania emocjonalnego dzieci, oraz funkcjonowania rodziców badanych, poddano analizie korelacyjnej.

Wyniki analizy korelacyjnej przeprowadzonej w grupie dzieci z niepełnosprawnością intelektualną wskazują na wzajemne zależności pomiędzy „depresyjnością dziecka” a następującymi zmiennymi.

Tabela 1. Wyniki analizy korelacyjnej (korelacje nieparametryczne) dla grupy dzieci niepełnosprawnych intelektualnie

Zmienne	Depresja dziecka z niepełnosprawnością intelektualną	N	Istotność dwustronna
Lęk u dziecka	,454**	51	,000
Chwiejność emocjonalna	,249*	51	,015
Obniżony nastrój	,597**	51	,000
Problemy interpersonalne	,591**	51	,000
Niefektywność	,591**	51	,000
Anhedonia	,596**	51	,000
Obniżona samoocena	,458**	51	,000
Właściwe umiejętności społeczne	-,394**	51	,000
Impulsywność	,310**	51	,002
Wsparcie matki w percepcji dziecka	-,330**	51	,001
Odrzucenie matki w percepcji dziecka	,232*	51	,016
Wsparcie ojca w percepcji dziecka	-,366**	51	,000
Odrzucenie przez ojca w percepcji dziecka	,216*	51	,027

Korelacja zmiennych w grupie dzieci niepełnosprawnych intelektualnie pozwala na stwierdzenie silnego związku pomiędzy depresyjnością dziecka a poziomem jego lęku i chwiejnością emocjonalną dziecka. Lęk i depresja, jak wynika z literatury przedmiotu to zmienne dość często ze sobą współwystępujące. U osób w depresji zazwyczaj stwierdza się wysoki poziom zarówno lęku sytuacyjnego, jak i lęku rozumianego jako względnie trwała dyspozycja do reagowania w lękowy sposób (por. Tyra, 1999, Costell, 1993, Rola, 1996). Współwystępowanie depresyjności z chwiejnością emocjonalną badanych dzieci z niepełnosprawnością intelektualną wiązać można z odczuwanym przez dziecko brakiem stałości w zakresie doświadczeń emocjonalnych. Chwiejność emocjonalna zwana również labilnością emocjonalną oznacza niemożność ze strony dziecka do przeżywania całego szerokiego zakresu stanów emocjonalnych będących odpowiedzią na sytuacje społeczne. Związana jest z nadmiernie łatwym przechodzeniem z nastroju nieco podwyższonego (np. radość) do obniżonego (smutek).

Owa niezdolność do doświadczania całego bogactwa stanów emocjonalnych stanowić może konsekwencję ograniczonej zdolności pomieszczenia emocji dziecka przez samego rodzica, bądź jego działań podejmowanych w kierunku ograniczenia ekspresji emocjonalnej dziecka z niepełnosprawnością intelektualną. Konsekwencją tego jest pewnego rodzaju „stępienie” afektu, jego spłaszczenie. Trudno jest wskazać na związek przyczynowo skutkowy pomiędzy depresyjnością a chwiejnością emocjonalną. Wyniki analizy korelacyjnej nie upoważniają zresztą do takiego formułowania hipotez. Prześledźmy zanim powrócimy do omówienia kolejnych korelatów depresji u dzieci, które z analizowanych zmiennych współwystępują z chwiejnością emocjonalną dziecka. W nawiasach podano wartości uzyskanych współczynników korelacji. Pojawienie się przy współczynniku ** oznacza, iż korelacja jest istotna na poziomie 0,01 (dwustronnie), z kolei obecność * oznacza iż korelacja jest istotna na poziomie 0,05 (dwustronnie).

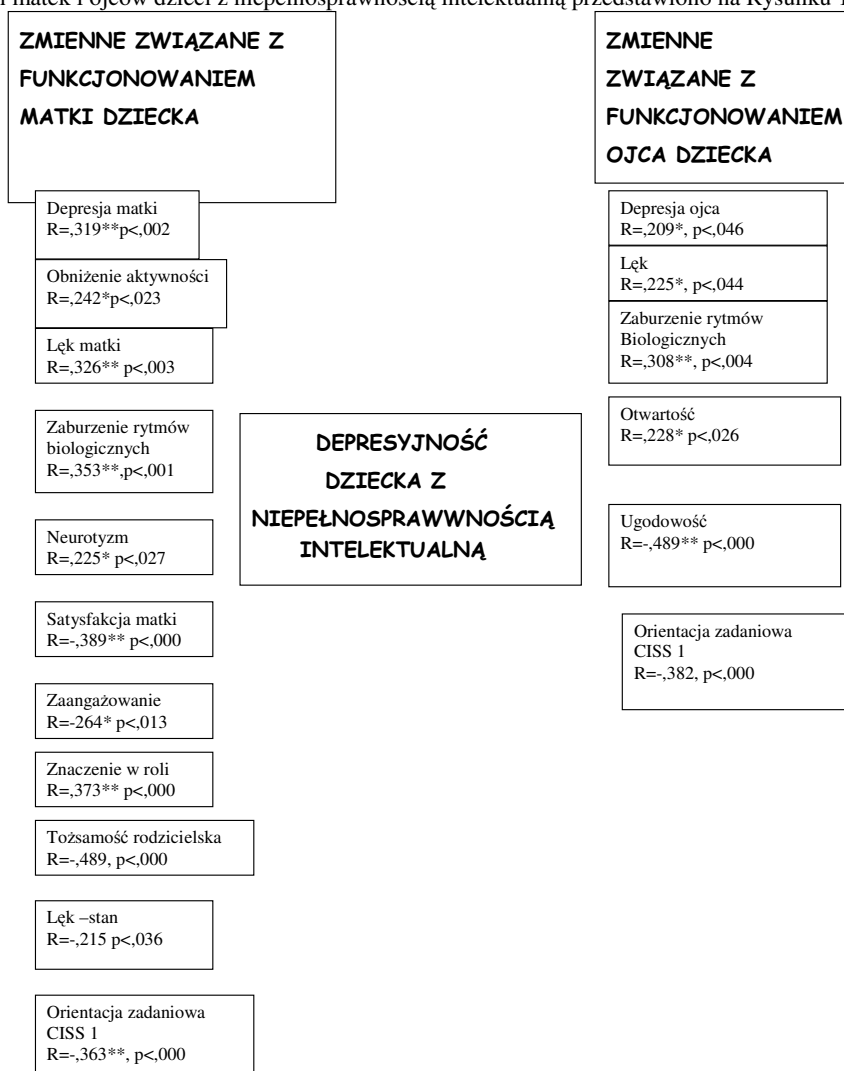
Wyniki analizy korelacyjnej pozwalają na stwierdzenie obecności silnego związku pomiędzy chwiejnością emocjonalną dziecka niepełnosprawnego intelektualnie a poziomem jego lęku ($r=0,389^*$, $p<0,001$), jego agresywnością słowną i fizyczną ($r=0,589^{**}$, $p<0,000$), obniżonym nastrojem ($r=0,226^*$, $p<0,021$), problemami interpersonalnymi ($r=0,217^*$, $p<0,053$), niefektywnością ($r=0,463$, $p<0,000$), anhedonią ($r=0,452^{**}$, $p<0,000$) oraz obniżoną samooceną ($r=0,252^*$, $p<0,023$). Chwiejność emocjonalna badanych dzieci towarzyszyła zmiennym związanym z ich funkcjonowaniem społecznym. Wysoki stopień zależności zaobserwowano pomiędzy labilnością emocjonalną badanych a obecnością niewłaściwych zachowań społecznych ($r=0,428^{**}$, $p<0,000$), impulsywnością ($r=0,242^*$, $p<0,01$), zbytnią pewnością siebie ($r=0,335^{**}$, $p<0,001$) oraz zamknięciem w sobie ($r=0,383^{**}$, $p<0,000$). Analizowana zmienna współwystępowała więc z większością zmiennych związanych z poziomem kompetencji społecznych badanych dzieci.

W prezentowanym badaniu zaobserwowano istnienie zależności pomiędzy depresyjnością badanych dzieci a obniżonym nastrojem, problemami interpersonalnymi, niefektywnością, brakiem zainteresowania aktywnością, która dotychczas sprawiała dziecku przyjemność (anhedonia) oraz obniżoną

samooceną. Tak uzyskane, wysokie współczynniki korelacji, nie mogą zdziwić, gdyż analizowane zmienne stanowią czynniki składowe narzędzia, które wykorzystano do badania depresji u dzieci.

Depresyjność dziecka niepełnosprawnego współwystępowała z obecnością niewłaściwych zachowań społecznych oraz impulsywnością. Stwierdzono również obecność zależności pomiędzy depresją a spostrzeganym przez dziecko wsparciem ze strony matki i ojca (zależność ujemna) oraz odrzuceniem ze strony rodziców (zależność ujemna).

Wyniki analizy korelacyjnej dla depresji dziecka i zmiennych związanych z funkcjonowaniem badanych matek i ojców dzieci z niepełnosprawnością intelektualną przedstawiono na Rysunku 1

Rys.1

OMÓWIENIE

Jak wynika z zaprezentowanych danych, można stwierdzić zależność pomiędzy depresyjnością dziecka z niepełnosprawnością intelektualną a wybranymi cechami funkcjonowania matek i ojców badanych dzieci. Najwięcej statystycznie istotnych zależności uzyskano pomiędzy zmiennymi związanymi z zasobami osobowymi badanych matek i ojców a depresją dziecka z niepełnosprawnością intelektualną.

LITERATURA CYTOWANA

1. Costello, Ch. (1993). Symptoms of Depression. New York : A Wiley Interscience Publication.
2. Kovacs, M., Paulauskas, S., Gatsonis, C., Richards, C. (1988). Depressive disorders in childhood III A longitudinal study of comorbidity with and risk for conduct disorder. *Journal of Affective Disorders*, 15, 205-213
3. Kovacs, M., Akiskal, S., Gatsonis, C., Parrone, PL., (1994). Childhood-onset dysthymic disorder. *Archive of General Psychiatry*, 51, 365-374.
4. Rola, J. (1996). Upośledzenie umysłowe jako czynnik ryzyka dla depresji dziecięcej. Warszawa : Wyższa Szkoła Pedagogiki Specjalnej.
5. Rola, J. (2004). Melancholia rodzinna. Psychologiczne uwarunkowania zaburzeń depresyjnych u dzieci z niepełnosprawnością intelektualną. Warszawa: Akademia Pedagogiki Specjalnej.
6. Tyra, T. (1999). Melancholia rodzinna. Białystok

STRESZCZENIE

Autor przedstawia badania dotyczące rodzinnych korelatów depresyjności dzieci z niepełnosprawnością intelektualną. Prezentowana praca stanowi część badania dotyczącego rodzinnych uwarunkowań depresyjności dzieci z niepełnosprawnością intelektualną. W badaniu wzięło udział 80 rodzin – 51 rodzin z dzieckiem z niepełnosprawnością intelektualną oraz od 29 rodzin z dzieckiem prawidłowo rozwijającym się. Jak wynika z zaprezentowanych wyników, można stwierdzić zależność pomiędzy depresyjnością dziecka z niepełnosprawnością intelektualną a wybranymi cechami funkcjonowania matek i ojców badanych dzieci. Najwięcej statystycznie istotnych zależności uzyskano pomiędzy zmiennymi związanymi z zasobami osobowymi badanych matek i ojców a depresją dziecka z niepełnosprawnością intelektualną.

SUMMARY

The author of this paper presents the results of the research on how family background affects depressiveness of children with intellectual disadvantages. The presented study constitutes a part of a research concerning family-conditioned depressiveness in intellectually impaired children. There were 80 families participating in the research: 51 – with an intellectually disadvantaged child and 29 – rearing a child with no disadvantages. The presented results indicate that there exists a correlation between depressiveness in children with intellectual disabilities and chosen social-functioning characteristics of their parents. The majority of statistically significant correlations were obtained between variables regarding personal features of mothers and fathers participating in the study and those concerned with depressiveness of a child with intellectual disadvantage.